

ρεῖ νὰ τὸ βλάψουν· θὰ τὸ βλάψουν περισσότερο οἱ φίλοι. Ὁ δάσκαλος πῶς νὰ πολεμήσῃ; Μὲ τί ὄπλα; Σκουριασμένα τὰ δικά του. Μὰ οἱ φίλοι ἀνάγκη δὲν ἔχουνε τὰ ὄπλα· φτάνει νὰ τοὺς λείπῃ ἔνωση, καὶ πάει πέρα γιὰ πέρα ὁ ἀγῶνας. Ἀχ! ἀλήθεια ποὺ ἂν ἀπὸ σήμερις ἡ Ἑλλάδα ἤξερε τί θὰ πῇ ἐνέργεια καὶ συνέργεια μαζί, θάτανε ἀμέσως κράτος μεγάλο.

*

Μὰ ποῦ εἶδαμε τάξῃ στὴν Ἑλλάδα; Εἶδαμε στὰ οἰκονομικά; Εἶδαμε στὴν κυβέρνηση; Στὶς ἐκλογὲς εἶδαμε; Στὰ ὑπουργεῖα; Ἡ στὸν πόλεμο; Ἡ στὸ δημόσιο βίον; Πουθενά. Πῶς θέλετε νὰ δοῦμε τάξῃ στὴ γλώσσα, δηλαδὴ γραμματικὴ πῶς θέλετε νὰχοῦμε; Ἀγραμμάτιστος εἶναι ὁ νοῦς, ἡ ψυχὴ ἀκανόνιστη ἀκόμη. Γιὰ νὰ γείνῃ γραμματικὴ, πρέπει κάπως νὰ μὴν εἶναι ἡ Ἑλλάδα ἐκεῖνο ποὺ τὴ βλέπουμε σήμερα. Μὰ, χρειάζεται καινούρια, ξαναγεννημένη Ἑλλάδα, ξαναζωντανεμένη.

ΤΟ ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΔΕΛΤΑ

Στὸ βιβλίον ποὺ ζοῦν οἱ Μαιρολάτρες ὅλα εἶναι σὰ συντρίμματα καὶ σὰν ἀποκαΐδια. Ἀπὸ τὰ παλάτια τοῦ Ἰσα μὲ τίς ταβέρνες του. Ἀπὸ τὰ μυαλὰ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Ἰσα μὲ τὰ κούτσουρα τῶν περιβολίων του. Παντοῦ

Ἀγριοπρίναρα, παλιούρια, βάτοι....

Ἐμπρὸς τρισκότειδο καὶ πίσω ἐχθροί,

καθὼς μᾶς λέει ὁ ποιητής· ὅμως ὁ πεζογράφος συγγραφέας τῆς ἱστορίας δείχνει, χαρακτηριστικώτερα, μὲ τὴ ζωγραφιὰ τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ποὺ ἀπλώνεται στὸν τόπο τοῦτο, τὴν κατάστασι, τὴν κατάντια τοῦ κόσμου τοῦ ἡθικοῦ. «Παντοῦ ἐρημιά· πεδιάδες ἀπέραντες, γυμνές, ἀκαλλιέργητες, ἀπλώνονταν ὡς τὰ σύνορα τοῦ βασιλείου, καὶ μονάχα μερικὲς ἐρειπωμένες πέτρες μαρτυροῦσαν ἀκόμα τὰ μέρη ὅπου ἄλλοτε ἔστεκαν, ὑπερήφανα καὶ ἀπειλητικά, τὰ φοβερά κάστρα τοῦ Συνετοῦ Α'. Ποῦ καὶ ποῦ κανένα γκρεμισμένο παλιόσπιτο ξεχώριζε στὴ μονοτονία τῆς ἐρημικῆς πεδιάδας· τὰ ἀγριοχόρτα καὶ οἱ πέτρες σκέπαζαν τοὺς λόφους, οἱ δρόμοι παρατημένοι, χάνονταν κάτω ἀπὸ τὰ γκάθια ποὺ ἐλεύθερα ἀπλωναν τὰ πυκνά τους κλωνάρια.

«Καὶ σφυρίζοντας ἀνάμεσα στὶς πέτρες καὶ τοὺς βράχους, ὁ ἀνεμος μαιρολογοῦσε τὸ ρήμαγμα τοῦ τόπου.

(*) «Π. Σ. Δέλτα. Παραμῦθι χωρὶς ὄνομα. Τυπογραφεῖο Π. Σ. Βελώνη. Λονδίνο. Εἰκονογραφίαι Δ. Κωνσταντινίδου. (Οἱ εἰκόνες τοῦ ἔργου ἀξιολογεῖς, παρακολουθοῦντας μὲ τὴν ἀφέλεια καὶ τὴν σὴν πρωτόδικη καὶ πρωτόπειρη χάρι, τοὺς τὸ χαραχτήρα ἐνὸς παραμυθιοῦ γιὰ τὰ παιδιὰ).

«Μόνο τὰ πυκνὰ δάση ἔμεναν στὴ θέσῃ τους, ξεχασμένα καὶ ἀδούλευτα, κρύβοντας κάτω ἀπὸ τὸ φουντωμένο τους φύλλωμα ὁλόκληρο κόσμο πεταλούδες, μαμούνια καὶ μέλισσες, ποὺ χαίρονταν ἀνενόχλητα τὰ μυρωδάτα ἀγριολούλουδα. Πλήθος ἀγριοφραουλιὲς ἀνθίζαν καὶ καρποφοροῦσαν ἀδελφικά μὲ τίς βατομουριές, καὶ οἱ καρποὶ τοὺς σάπιζαν κ' ἐπεφταν στὸ χῶμα ἀχρηστοί.

«Τὰ μονοπάτια ποὺ περνοῦσαν ἄλλοτε ἀνάμεσα στὰ δέντρα, εἶχαν σβῶσει καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ εἶχε νὰ τὰ πατήσῃ ἀνθρώπινο πόδι, καὶ τὰ δέντρα καὶ χαμόδεντρα τόσο εἶχαν ξεχάσει τὴν ἀνθρώπινη μορφή ποὺ ὅλα ταράχθηκαν, καὶ τρώμαξαν, καὶ ἀνατρίχιασαν, καὶ σείστηκαν, καὶ μούρμισαν ἀναμεταξύ τους φοβισμένα, ὅταν μιὰ μέρα εἶδαν ἓνα νέο ἀγέρι, μὲ βαθιὰ, ὄνειροφορτωμένα καστανὰ μάτια, ποὺ περπατοῦσε κάτω ἀπὸ τὸ φυλλωμά τους, σταματώντας σὲ κάθε βῆμα γιὰ νὰ κυτᾶει πότε ἓνα λουλούδι, πότε ἓνα ζωῦφι, μὲ θαυμασμό κ' ἐκπληξή, σὰ νὰ τὰ ἔδλεπε πρώτη φορὰ!»

Ἀκόλαστο, ἀναρχικὸ τὸ βλαστομάνημα στὴ φύσῃ ἐκεῖνη μαρτυροῦσε γιὰ τὸ ρήμασμα τῆς Πολιτείας. Ὅλα ρεῖανε στὸν τόπο· τίποτα δὲν ἔμενε ὀρθὸ ἀπὸ τὸ παλάτι Ἰσα μὲ τὴν ταβέρνα, γκρεμισμένα καὶ μαράζια. Παραλυμένοι καὶ παράλυτοι. Ἀνθρωπάκηδες ἢ παλιανθρώποι. Γέλια καὶ μπαίγνια. Χωρὶς ἐνέργεια καὶ χωρὶς χαραχτήρα. Ἀπὸ καιρὸ πεθαμμένος ὁ βασιλιάς τῶν Μαιρολάτρων, ὁ Συνετός. Τώρα στὸ θρόνο ὁ Ἀστόχαστος. Ἡ γυναίκα του, Παλάδω. Βασιλοπούλες, ἡ Πικρόχορη, ἡ Ζήλιω. Λαγόκαρδος καὶ Πανουργάκος, οἱ δυνατοί, τοῦ θρόνου οἱ στηριχτές. Τῶν ἐθνῶν περίελο. Παρατημένη ἡ χώρα στὴν τύχη της. Ὁ στρατὸς του, ἓνας κουτσὸς μέσα σ' ἓνα παλιοκάλυδο. Ὁ στόλος του, ἓνας κουλὸς κυβερνήτης σὲ μιὰ σαπίδαρα. Ἀπὸ τὰ παλάτια Ἰσα μὲ τὰ φτωχόσπιτα, γύμνια, ἀκαταστασία, τεμπελιά, γκρίνια, ψωροπερηφάνια, ξεππασιά. Τὰ χωράφια χέρσα παρατημένα, τάρχαστῆρια σὰ φαλιδεμένα, οἱ ταβέρνες μονάχα ἀχολογοῦσαν ἀπὸ τραγούδια μεθυσμένων καὶ ἀπὸ κοιμισμένων ροχαλητά. Μὰ μέσα στὸν κατακραμένο τόπο ζῇ «τὸ νέο τὸ ἀγέρι μὲ τὰ βαθιὰ τὰ ὄνειροφορτωμένα μάτια», τὸ Βασιλόπουλο, τὸ ἀγγόνι τοῦ Συνετοῦ. Ἀγάλια ἀγάλια μέσα του ξυπνᾷ ἡ συνείδησις τοῦ ξεπεσμοῦ ποὺ δὲν ξαναγίνεται. Ξυπνᾷ καὶ παραδέρνει καὶ θέλει καὶ ἀγωνίζεται. Κ' ἐπειδὴ μέσα σ' ἓνα τόπο, μέσα σ' ἓνα καιρὸ καὶ τὸ ἐξαιρετικώτερο φαινόμενο ποτὲ δὲν εἶναι ὅλως διόλου ἀπομονωμένο, σὰν οὐρανοκαταΐδατο, μὰ τὸ ζωηρότερο σημάδι μιᾶς κάποιας κίνησις· ποὺ σὰ νὰρχιζῃ νὰ δείχνεται, γύρο στὸ βασιλόπουλο ἀγάλια ἀγάλια παίρνουνε ζωή,

νοιώθουνε συνείδηση, βρίσκουνε φωνή κι άλλοι άνθρωποι, όχι μοιρολάτρες, μα με κάποια ενέργεια, για την προσπάθεια πρὸς τὸ καλλιτέρεμα, γιὰ τὸν ἀγῶνα «ὕπερ πάντων», γιὰ τὴν ἰδέα καὶ γιὰ τὴν ἀνάσταση. Βοηθοὶ τοῦ βασιλόπουλου, κάποιοι ταπεινοί, λιγιστοί, καλόγνωνοι : ὁ Κακομοιρίδης ὁ Σιδεράς, ἡ Κυρά Φρόνηση ἡ χρυσόστομη, ἡ ἀλάθευτη Γνώση, ἡ νοικοκυρεμένη Εἰρηνοῦλα, ὁ Πολύκαρπος, ὁ Πολύδωρος τὸ παλληκάρι, ὁ πρωτομάρτυρας. Τὸ βασιλόπουλο, μετὴ μετρημένη συντροφιά τῶν καταφρονημένων του διαλεχτῶν, ρίχνεται στὴ δουλειά. Ἡρακλῆς μέσα στὸ σταῦλο τοῦ Αὐγία. Ὁ ἀγῶνας ἄχαρος, πικρός, δύσκολος, ἐξαντλητικός, μαρτυρικός. Τὸ βασιλόπουλο δὲν ἀποκάνει, δὲν ἀπελπίζεται. Διδάσκει καὶ διαλαλεῖ καὶ ζῇ τὴν πρωτοβουλία, τὴν ἐνέργεια, τὴν ἐργασία, τὴ θυσία, τὴν αὐτοπεποίθηση. Ξεσκίζει «τὰ παμπάλαια κατὰ στίχα τῶν πεθαμμένων», ποὺ με κείνα πορεύονταν μονάχα καὶ κἀναν τοὺς λογαριασμούς τους οἱ Μοιρολάτρες, καὶ τὴν πουλημένη κορώνα τῶν πατέρων του, ποὺ τὴν εἶχε ἀντικαταστήσει μιὰ γαϊδουροκεφαλὴ, τὴν ξαναγοράζει, πλουτίζοντάς τὴν με πετράδια ἀκόμα πιὸ πολύτιμα. Ὁ ὀχτρός ἀπόξω, καὶ καρτερεῖ· μα ὁ φοβερώτερος ὀχτρός εἶναι μέσα στὸν τόπο. Μαθαίνει τοὺς ὑπηκόους του νὰ δουλεύουνε, στὴν ὥρα τους τὸ καθένα, τὰ χωράφια καὶ τὰ ἐπλα. Ὅχι πιά στὴν ταβέρνα, μετὴ τὸ παιχνίδι καὶ μετὴ τὸ κρασί. «Ὁ λάος μου εἶναι σὰν ὄλους τοὺς λαούς. οὔτε καλύτερος, οὔτε χειρότερος· μα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ διοίκηση.» Καὶ τοὺς δίνει νὰ χαροῦνε τὴ διοίκηση, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς ἔμαθε νὰ εἶναι ὑποταχτικοί, περνώντας τους ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ ἀπὸ τὸ θάνατο. Νίκη. Ἀναγέννηση. Ξανάνθισμα. Νὰ πῶς τὸ ζωγραφίζει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας : «Εἶδα μιὰ χώρα ὅπου ὄλοι οἱ δρόμοι εἶναι στρωμένοι καὶ ὅλα τὰ σπίτια καλοχτισμένα καὶ ἀσπρισμένα· εἶδα χωριά ὅπου ὅλα τὰ καλὺδια εἶναι νοικοκυρεμένα καὶ πετριγυρισμένα με περιβολάκια γεμάτα πορτοκαλιές, μηλιές, ἀχλαδιές, κερασιές, καὶ ἄλλα δέντρα καὶ λαχανικά· εἶδα χωράφια καὶ χωράφια σπαρμένα σιτάρι καὶ κριθάρι καὶ κουκιά καὶ καλαμπόκι· εἶδα ἐλαῖνες ἀπέραντους καὶ ἀμπέλια ποὺ ἀπλώνονταν ὅσο δὲ φτάνει μάτι ἀνθρώπου . . . Καὶ τὸ βράδι· εἶδα νὰ κατεβαίνουν κοπάδια οἱ ἀγελάδες ἀπὸ τὰ βουνά. Καὶ εἶδα πρόσωπα γελαστὰ καὶ ἄκουσα τραγούδια παντοῦ, καὶ δὲν εἶδα ζητιάνο στὸ δρόμο . . . Εἶδα τὸ ποτάμι σκεπασμένο με καρδιά· μέτρησα δέκα ποὺ ἦταν σκεπασμένα ὡς ἀπάνω με σίδερο· περνώντας τὰ σύνορά μας, εἶδα σὲ κάθε βράχο καὶ κορυφὴ βουνοῦ, ἀπὸ ἕνα κάστρο με θεόρατους πύργους. Εἶδα στρατιῶτες ὅπου καὶ ἂν γύρισα, εἶδα παιδιά μικρά νὰ τραβοῦν τόξο κυνηγώντας τὰ ἐλά-

φια, καὶ νὰ σκοτώνουν πουλιὰ στὰ πεταχτά !» Καὶ μέσα σ' ἕνα ὠραῖο συμβολικὸ παρουσίασμα τοῦ ἰδανικοῦ τῆς ἱστορίας τούτης, μέσα σ' ἕνα τελειωτικὸ τῆς συνόψιμα στίς τελευταῖες σελίδες τοῦ βιβλίου : « . . . Μ' ἔδειξαν ἕνα παλληκάρι ποὺ κατάφθανε ντυμένο με μάλλινα ἄσπρα ρούχα σὰν ὄλους τοὺς ἄλλους στρατιῶτες, μετὰ τὰ βέλη του κρεμασμένα στὴ ράχη καὶ τὸ τόξο στὸ χέρι· τὸ πρόσωπό του ἦταν ἰδρωμένο καὶ σκονισμένο, καὶ στὴ μέση φοροῦσε μιὰ παλιωμένη πέτσινη ζώνη ὅπου ξεχώριζε ἕνας μεγάλος μουντός λεκές. Ὅλοι οἱ στρατιῶτες σὰν τὸν εἶδαν, ἔτρεξαν γύρω του καὶ φίλησαν τὰ χέρια του, καὶ τόση χαρὰ χύθηκε στὰ πρόσωπά τους, ποὺ παραξενεύθηκε καὶ ρώτησα ποιὸς ἦταν αὐτός, καὶ μοῦ ἀποκρίθηκαν : — Τὸ Βασιλόπουλο. — Καὶ πάλι δὲν πίστεψα, καὶ γέλασα καὶ τοὺς ρώτησα : — Μὴν κάθεται καὶ αὐτὸς ἐκεῖ ἀπάνω στὸ ἐρείπιο τοῦ βουνοῦ ; — Καὶ μ' ἀποκρίθηκαν : — Ὅχι, ἐκεῖ κάθεται ὁ πατέρας του ὁ Βασιλιάς· τὸ Βασιλόπουλο κάθεται ἐδῶ μ' ἐμᾶς. »

*

Πρόχειρα καὶ βιαστικά θὰ τὸ ἔκρινε τὸ βιβλίο τῆς κυρίας Δέλτα ὅποιος θὰ τὸ ἔδλεπε σὰ μιὰ λογαριασμένη ἀπὸ πρωτότερα ἀλληγορία γιὰ νὰ χτυπήσει μιὰ κατάσταση, φέρνοντας ἀπάνω στὴ σκηνὴ σκεπασμένα με διάφανες προσωπίδες, ὠρισμένα πρόσωπα. Τὸ «Παραμῦθι χωρὶς ὄνομα» δὲν εἶναι φιλολογικὴ ἀλληγορία, δὲν εἶναι πολιτικὸς λιβέλλος, καὶ τὰ πρόσωπα ποὺ μᾶς παρουσιάζει δὲν εἶναι ἄνθρωποι παρμένοι ἢ ὑπονοημένοι ἀπὸ τὴν πραγματικὴ ζωὴ, μῆτε **χαραχτῆρες**, καθὼς λέμε στῆς κριτικῆς τῇ γλώσσᾳ, δηλονότι· πλάσματα ἐξαιρετικῆς ἰδιοσυγκρασίας ξεχωριστοῦ, φυσικοῦ ἀνάμεσα στὸν κόσμο γύρω τους. Τὸ ἔργο τοῦτο εἶναι, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ἕνα παραμῦθι γιὰ παιδιά· μα καὶ μαζί, ἕνα διήγημα γιὰ τοὺς μεγάλους· μιὰ πλαστικὴ διαμυρτήρηση γιὰ ἕνα περίσσιο κοινωνικὸ κακό· μιὰ σάτιρα καὶ μιὰ φάρσα· μιὰ καρικατούρα καὶ ἕνα μάθημα· ἕνα βιβλίο καὶ μιὰ πράξη. Ἐχει τὰ μεγάλα χαρίσματα τῶν ἔργων τοῦ εἶδους τούτου καὶ, μπορεῖ, καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἔργων ποὺ λείπει ἀπὸ τὴ φυσιογνωμία τους μιὰ καθαρὰ τυπωμένη σφραγίδα, μα ποὺ συναλλάζουν, τὴ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη, λογῆς ὅψες, καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ τίς φέρῃ κανεὶς ὅλες γύρω, γιὰ νὰ τὸ ἐχτιμήσῃ τὸ ἔργο, σωστά, ὅχι νὰ σταθῇ σὲ μιὰ μονάχα. Τὸ βιβλίο τῆς κυρίας Δέλτα παρασταίνει ζωγραφιστά, καὶ τάχα δίνοντάς τους προσωπικότητα, τίς γενικὲς ἰδέες τοῦ ξεπεσμοῦ καὶ τῆς δυστυχίας ἐνὸς τόπου· τὰ πρόσωπα τῆς ἱστορίας τῆς εἶναι **τύποι**· τὸ καθένα συνοψίζει μιὰ συνολικὴ κατάσταση· οἱ τύποι τοῦτοι ἄλλοτε σοῦ δίνουν τὴν ἰδέα μιᾶς ζωῆς, ἄλλοτε σοῦ θυμίζουν τὸ χέρι μόνο τοῦ

πλάστη τους, πού στέκεται ἀποπίσω καί τραβά μέ τὸ σπάγχο τὰ πλάσματά του. Στὸ θέατρο μεταφερόμενο τὸ διήγημα τοῦτο, θὰ τὴν ἔδειχνε ὅλη του τὴ δύναμη, πὺ καλὰ, ἀνίσως καί τὸ παρασταίναν ὄχι ἡθοιοί, μὰ νευρόπαικτα. Δὲν τὸ γράφω γιὰ νὰ τὸ καταιδάτω. Ἀπεναντίας ἤθελα ἢ ἀξία του νὰ το-νιστῇ. Εἶναι κάποια ἔργα, καί ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, πού μονάχα οἱ μαριονέτες θὰ τὰ ἐρμηνεύσαν ταιριαστά, ἔτσι καθὼς εἶναι γινόμενα ἀπὸ πρόσωπα ἀπλά, ἀλύγιστα, μονοκόμματα, πρωτόγονα. Στὸ εἶδος τοῦτο τοῦ Λόγου μπορεῖς νὰ βάλῃς, βέβαια, καί δοκιμὲς πρωτόπειρων πού τοῦ κάκου ἀγώνιζονται νὰ τὴ συλλάβουν τὴ ζωὴ, μὰ καί δημιουργήματα, ἀπὸ κάποιες ἀρχαῖες τραγωδίαι, ἴσα μέ τὸ θέατρο τοῦ Μέτεργλικ.

Τὸ ἔργο γράφτηκε, σωστά σωστά, γιὰ παιδιά. «Παιδικὲς σελίδες» Ἕνα ἡθικὸ πιστὸ προσφερόμενο σὲ καλὸτεχνό ποτήρι. Πατριωτικὸ μάθημα σὲ ζω-γραφίαι. Μὰ ὁ παιδαγωγὸς ξεχνιέται. Μεθὰ ἀπὸ τὸ θέμα του. Πάει πέρα ἀπὸ τὰ σύνορά του. Τὸ ἔργο εἶναι βρασιμένο ἀπάνω στὴν ἀπλὴ παιδιὰτικὴ ψυχολογία τοῦ παραμυθιοῦ, ὄχι στοῦ ρομάντσου τὴν περίπλοκὴ ψυχολογία, τὴν ἀναλυτικὴ τέχνη. Ἡρωες καί σκηνές του, μέ τὸ μονοκόμματο καί μέ τὸ ἀλύγιστο, σαλεύουν, κατορθώνουν, ζοῦνε, μορφάζουν, θαματούργουν. Μὰ ἡρωες καί σκηνές του κρύβουν κάτι μέσα τους πού τοὺς φέρνει ἔξω καί μακριὰ ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ ἀκανοῦ παραμυθιοῦ, καί τοὺς κάνει σημάδια καί σύμβολα κοινωνικά, πολιτικά, ἐθνικά. Μπορεῖ νὰ χάνουν τότε ἀπὸ τὴ δροσιὰ καί ἀπὸ τὴν ποιήσῃ πού θὰ εἶχαν ἀνίσως μέναν ἀγνότερα μέσα στὸν κύκλο τους, μὰ κερδίζουν ἀπὸ τὴ ἄλλῃ τὴ μεριά, κάτι τι παίρνουν ἕνα βάθος ἡθικόν. Γιὰ νὰ γράψῃ κανεὶς βιβλία γιὰ τὰ παιδιά, καί μάλιστα στοὺς καιροὺς πού ζοῦμε, τὰ φροδελιανὰ τὰ περιδῶλια ἅς τὰ καλλιεργοῦν οἱ σχολαστικοί, πού δὲν ξέρουν τί θὰ πῇ παιδί, καί τὰ ζαχαροκούλουρα ἅς τὰ προσφέρουν κρυφὰ οἱ ἀνίδεες παραμάνες. Ἐδῶ πρέπει νὰ ὑψώνεται ὁ δάσκαλος σὲ ποιητὴ τῆς ἀλήθειας, καί ἡ μητέρα σὲ προσφύτισσα τοῦ θυμοῦ.

Ἡ κυρία Δέλτα, γυναίκα καί μητέρα. Μὰς ἔδωκε δείγματα συγγραφικῆς τέχνης πού πρέπει νὰ τὰ προσέξουμε. Στὸ «Νουμά» ἔγινε, πρὶν ἀπὸ μένα, ὁ λόγος πού ταιριάζει, γιὰ τὸ ἔργο της. Ἕνα ἱστορικὸ διήγημα «Γιὰ τὴν Πατρίδα», πού συμπλήρωμά του εἶναι κάποιο ἄλλο, «Τὸν Καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου», καθὼς ἐπιγράφεται, βυζαντινὸ μυθιστόρημα, πού θὰ φανῇ σὲ λίγο, καί ἄλλα ἀκόμα, κ' ἕνα παραμυθάκι ἐξάσας, «Ἡ καρδιά τῆς βασιλοπούλας». Φανερὸ πὺς πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἡ καρδιά τῆς μητέρας θὰ τὴν ἐσπρωξῇ τὴ φαντασία τοῦ

συγγραφέα· τὸ ἄθλιο παιδευτικὸ σύστημα, βασισμένο σὲ ψευτισμένη γλώσσα, θὰ τῆς κίνησε τὴν ἀγανάχτηση καί θὰ τῆς γέννησε τὴ διαμαρτύρηση. Καί μονάχα ἡ γλώσσα πού μεταχειρίζεται στὰ βιβλία της ἢ κ. Δέλτα θὰ ἔφτανε γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀγανάχτηση τούτη καί τὴ διαμαρτύρηση, καί ἀνίσως οἱ δύο τοῦτες Μοῦσες δὲν ἤθελαν τόσο καθαρὰ δειχτῇ στὸ «Παραμῦθι: χωρὶς ὄνομα.» Ἡ γλώσσα τῆς κ. Δέλτα εἶναι καθάρια χαρακτηρισμένη δημοτική· μὰ θὰ ἤθελα ἐδῶ νὰ σημειώσω κάποιες παρατηρήσεις καί ἀπορίες πού γεννιοῦνται ἄθελα στὸ νοῦ μου γιὰ κάποιες, ἀπὸ συντηρητικὸς δισταγμοὺς κ' ἐπιφυλαχτικότητες, ἀνακολουθίες τῆς γλώσσας τούτης, καί μέ ὅλη τὴν πολύτιμὴ βοήθεια πού ἔδωκε στὸ συγγραφέα ἐπιστήμονα· τῆς ἀξίας τοῦ κ. Μανόλη Τριανταφυλλίδη· ἀνακολουθίες ἀνώφελες πιά πού δὲν μπορεῖ νὰ συνταιριάσουνε μέ τὴν γενικὴ τὴν ἰδέα, καθὼς καί μέ τὰλλα τὰ λογικὰ καί τὰ γενναῖα τὰ μεταχειρίσματα, τῆς γλώσσας πού γράφει ὁ συγγραφέας τους. Ὅ,τι πρέπει τὴ στιγμὴ τούτη νὰ τονίσω, γιὰτὶ μ' ἀρέσει, εἶναι κάποιος ἀρρενωπὸς τόνος πού ξεχωρίζει, συγκρατητά, τὸ ἔργο τοῦτο. Πάω νὰ πιστέψω πὺς ὁ ἄντρας γιὰ τὴν τέχνη του χρειάζεται κάποιον θηλυκὸ στοιχείο, καί ἡ γυναίκα κάποιον ἀντρίκειο φέρομο. Πολλὲς φορές, ὅπου ἡ γυναίκα φάνηκε, τὸ αἶσθημα κάποιου ἀδίκου τὴν ἐσπρωξῇ θυμωμένη κ' ἔρριξε φωνή· κ' ἔτσι τὰ βιβλία της εἶναι σὰ μανιφέστα. Ἡ ἱστορία τῆς φιλολογίας μὰς φύλαξε κάποια περίεργα παραδείγματα. Ἐτσι ὁ χριστιανικὸς θυμὸς γιὰ τὰ βάσανα τοῦ σκλάβου γέννησε τὴν «Καλύδα τοῦ Θωμά» τῆς Ἐριέττας Στὼνε. Ἐτσι ὁ κοινωνικὸς θυμὸς γιὰ τὰ παθήματα τῆς φτωχολογίας ὑπαγόρεψε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς στίχους τῆς Ἀδὰς Νέγρη. Ἐτσι ὁ μεταρυσικὸς θυμὸς μπρὸς σὲ ξεσκέπασμα τοῦ θεοῦ ἀπὸ τοὺς θετικιστὲς φιλόσοφους μὰς ἔδωκε τὰ ποιήματα τῆς Ἀκκερμαν. Ἐτσι ὁ καλογικὸς θυμὸς. ὕστερ' ἀπὸ τὸ διάβασμα τῶν ἔργων τοῦ Οὔτμαν, τῶν κατηγορούμενων ὡς ὀλόγουμων καί ὡς ἀνῆθικων, ἔκαμε τὴν Ἄννα Γίλχριστ, δέσποινα μολαταῖτα καί μητέρα ἀπὸ τίς σε-διστότερες τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας, νὰ διαλαλήσῃ ἀνεπιφύλακτα τὸ θαυμασμὸς τῆς πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Οὔτμαν, καί τὰ ὀλόγουμα καί τῆνῆθικα. Ἐτσι ὁ ἐπιστημονικὸς θυμὸς, μπροστὰ στὸ ἀδιάντροπο περιγέλασμα τῆς δαρδινικῆς θεωρίας, ἐσπρωξῇ τὴν Κλημεντία Ροιέρ νὰ μεταφράσῃ τὰ ἔργα τοῦ Δαρβίνου μέ σοφὰ κ' ἐνθουσιαστικὰ προλεγόμενα. Ἀνάλογα καί ὁ μητρικὸς θυμὸς, μπροστὰ στὴ συστηματικὴ ἀποχτήνωση τοῦ παιδιοῦ, θ' ἄρριξε τὴν πρῶτο σπόρο γιὰ τὴν πατριωτικὴ δουλειὰ τῆς κυρίας Δέλτα πού τὴν παρακολοῦθοῦμε μέ χαρὰ. Ἐχωριστά, γιὰ τὴν

ιδέα της διανοητικής αναγέννησης με τὸ ραγανό της γλώσσας, στήν περίστασι τούτη, τὸ μέσο τὸ ἀποτελεσματικώτερο, τό, πὺς πολὺ κι ἀπ' ὅλα τὰλλα, πραχτικό, εἶναι τὸ βιβλίον.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ο ΚΑΝΤΗΛΑΝΑΦΤΗΣ ΤΟΥΡΑΝΟΥ

Ἀφιερώνεται τοῦ Κ. ΘΕΟΤΟΚΗ

Μιά φορὰ κ' ἔναν κιρό, εἴταν ἓνα καλὸ ἀγωνάκι, πὺς εἴτανε πολὺ δυστυχισμένο. Νά, ὅλο πεινούσε κι ὅλο κρύωνε· οἱ γονιοὶ του δὲν τὸ ἀγαπούσανε καὶ ποτὲ τοὺς δὲν τοῦ λέγανε κανένα λόγο γλυκό. Ψυχὴ δὲ φρόντιζε γιὰ τὰ γωράκι, γιὰ τὸ τί ἔκανε μήτε γιὰ τὸ τί σκεψοῦλες τοῦ περνούσανε ἀπὸ τὸ μυαλοῦδάκι του· συχνὰ τὸ μυαλὸν ἄδικα κι ἀπὸ πονοῦσε κι ἀποροῦσε. Ἡ ὀχτωχρονιάτικη καρδούλα του, πάντα σὰ σιαναχωρεμένη, δίχως νὰ ξέρῃ γιατί· παρηγοριὰ μάλιστα καμιά δὲν εἶχε τὸ καημένο, ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ κάνει νὰ πάῃ ὁ νοῦς του στὰ μελλούμενα, σὰν παιδάκι ἀνήξερο πὺς εἴτανε. Ὑπάρχουνε πολλὰ παιδιὰ σὰν τὸ δικό μας, πὺς εἶναι σὰν τὸ δικό μας ἀξιολύπητα. Μὰ τοῦ δικοῦ μας τοῦ ἔτυχε κάτι πὺς πρέπει νὰ τὸ μολογήσουμε, συχνὰ δὲν τυχαίνει. Τὸνὸμά του Καίσαρας.

Μιά μέρα, πρὸς τὸ δειλὶ, πὺς ξεψυχοῦσε ἥλιος χυνοπωριανός, ὁ Καίσαρας κάθησε μιὰ στιγμὴ στὰ σκαλοπάτια τῆς ὁδὸπορτας τοῦ σπιτιοῦ τους. Οἱ γονιοὶ του—ἄχ! δὲν ἤθελα νὰ πῶ καὶ ἡ μητέρα του—τὸν εἶχανε διώξει ἀπὸ μέσα. Ὁ Καίσαρας τὸ βρήκε πολὺ ἄδικο κ' ἔκλαιγε ἡ ψυχίτσα ἡ τσαλαπατημένη, πὺς δὲν μπορούσε νὰ ντύνῃ σὲ τόσοις παιδιακήσιους καημούς. Ἦρθε ἄξαφνα ἓνας ἄνθρωπος καὶ κάθησε ἀντίκρυ του, λαμπροντυμένος, ματάκια μου, κι ὁμορφος ὁμορφος· νόμισε ὁ Καίσαρας πὺς ἔδλεπε ἄγγελον. Ἐμεῖς πάλε, ἂν κρίνουμε ἀπ' ὅσα ἔκαμε κατόπι, θαρροῦμε πὺς εἴτανε κανένας ἀγαθὸς γέρος, πὺς μπορούσε πολλὰ.

Μεγάλῃ ἐντύπωση ἔδωσε τοῦ Καίσαρα ἓνα μακρὶ μακρὶ βιβλὶ πὺς κρατοῦσε, καὶ πὺς στήν ἀκρὴ του ἔκει ἀπάνω ἀπάνω, ἴσια με τὰστέρια, εἶχε κόκκινο φαναράκι· τὸ φαναράκι λὲς κι ἄγγιζε τὸν οὐρανόν. Παρατήρησε ἀκόμη τὰ μάτια τοῦ ἀγαθοῦ γέρου, πὺς τὸ φῶς τοὺς ἔλαμπε καὶ ζέσταινε συνάμα·

—«Παιδάκι μου, τοῦ λέει, φαίνεσαι δυστυχισμένο καὶ σὲ βλέπω πὺς κλαίς. Ὡστόσο τὸ ξέρω, Καίσαράκι μου, πὺς εἶσαι καλὸ καὶ καλοσυνείδητο παιδί. Πολὺ σὲ λυποῦμαι κι ὅμως δὲν μπορῶ νὰ σὲ βοηθήσω. Ροῦχα νὰ σοῦ δώσω δὲν ἔχω· ἀδύνατο κιόλας νὰ σὲ πάρω μαζί μου μακριά· ἀπὸ τοὺς

κακοὺς σου τοὺς γονιοὺς. Θὰ τὸ καταλάβῃς ἀμέσως γιὰτὶ δὲν ἀδειάζω. Ἐγὼ εἶμαι ὁ καντηλανάφτης τοῦρανοῦ. Τοὺς ἥλιους ὅλους, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει μονάχα ὁ δικός μας, ἐγὼ τοὺς ἀνάπτω· ἐγὼ, κάθε βράδι, τρέχω δῶθε καίθε στοὺς οὐρανοὺς, γιὰ νὰ λάμπουνε τὰστέρια καὶ τὸ πρωῒ, δὲν τὸ φαντάζεσαι, τί δουλειὰ ἔχω με τὸν ἥλιον μας, ὥσπου τὸν ἀνάψω. Βέβαια πὺς εἶναι ὥρατὸ τὰπάγγελμά μου. Μὰ συχνὰ κανεὶς ἀγναντέει πράματα λυπητερά, γιὰτὶ ἐννοεῖς πὺς περπατῶ στοὺς διάφορους πλανήτες μέσα, στὰν εἶναι ἀναμμένοι, καὶ σὲ ὅλους ὑπάρχουνε σὰν καὶ σένα, δυστυχισμένοι.»

—«Ἀχ! καλὲ μου κύριε καντηλανάφτη τοῦρανοῦ, πάρτε με. πάρτε με μαζί σας, ψιθύρισε τὸ ἀγῶρι, σὰ νὰ μιλοῦσε σ' ὄνειρον.»

—«Δὲ γίνεται! τοῦ ἀποκρίνεται ὁ γέρος. Μὲ τὰ χίλια τὰ τρεξίματά μου ἄνω κάτω, νὰ πάρω μαζί μου κ' ἓνα παιδί! Ἀδύνατο! Καημένο μου, θὰ φοβόμουνε νὰ σ' ἀφήσω ἄξαφνα σὲ καμιά γωνιά τοῦ ἀπέραντου. Γιὰ νὰ σὲ παρηγορήσω, θὰ σοῦ κάμω ἓνα χάρισμα. Μοῦ τυχαίνει κάποτε, ἀνάφτοντας τὰστέρια, νὰ σπάσω με τὸ βιβλὶ μου κανένα κομματάκι ἀπὸ τοὺς ἀρίφνητους, ἀξεδιάκριτους, ἐλάχιστους κόσμους πὺς βρίσκονται ἀνάμεσά μας καὶ τῶν ἀστεριῶν, ἀνάμεσα τῶν ἀστεριῶν καὶ τοῦ ἀπόμακρου μέρους ὅπου λάμπουνε οἱ συναστεριές. Εἶναι τόσοι καὶ τόσοι κόσμοι ἐκεῖ ἀπάνω. Δὲν πειράζει νὰ σπάσω ἓνα δυὸ τιποτένιους. Κανένας κιόλας δὲν τὸ βλέπει. Τὰ κομματάκια ὅμως τὰ βάζω στήν τζέπη μου μάνι μάνι καὶ τὰ φυλάγω. Θὰ σοῦ χαρίσω ἓνα.»

Καὶ λέγοντας τέτοια λόγια, ὁ καντηλανάφτης τοῦρανοῦ δίνει στὸν Καίσαρα ἓνα κομματάκι κροσταλλένιον, πὺς ἔδγαζε ἀσυνήθιστο, ἀταίριαστο, ἀνείδωτο φῶς. Κι ὁ καλὸς ὁ γέρος ἔγνεφε φιλικὰ τοῦ παιδιοῦ κι ἀπομακρύνθηκε με ἄρμονικόν, ρυθμικὸν βήμα κι ἀλαφρό.

Ἐμνησκει σατυρισμένο τὸ παιδί στὴ θέσιν ὅπου τᾶφθηκε ὁ καντηλανάφτης τοῦρανοῦ. Τώρα ὅμως ἀπέραντη οὐράνια χαρὰ τοῦ ἀπογιόμιζε τὴν καρδιά του. Εἶχε βάλει στὸν κόρφο του τὸ κομματάκι· τὸ πολῦτιμον· μάνιζε πάντα ὁ ἀνεμὸς ὅζω καὶ φυσοῦσε μέσα στὰ τρυπημένα, στὰ κουρελλιασμένα του τὰ ροῦχα· τὸ σπῖτι πάντα σφαλισχόν· μάθρη πάντα ἡ νύχτα ὁλόγυρά του. Μὰ τοῦ φαινότανε πὺς μονομιάς μεγάλωνε μεγάλωνε τὸ μυαλόν του, πὺς μέσα τρέχανε, πηδούσανε ἰδέες σὰν τὰ κοττόπουλα στὴν ἀβλίτσα. Καὶ κατάλαβε. Κατάλαβε κ' ἐννοίωσε ἀμέσως πὺς εἴτανε πιά ἐφτυχισμένος. Κατάλαβε τόντις πὺς εἶναι ἡ ζωὴ μακρινή, πὺς ὁ κόσμος καλὸς εἶναι ὅσο καὶ κακός, πὺς οἱ καημοὶ τοῦ θάχουνε κ'